

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет філології

Кафедра української мови

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти
на тему: «Вираження категорії фемінітивності
в українській та англійській мовах: лінгвістичний та лінгвогендерологічний
аспекти»

Виконала:
студентка II курсу,
групи Узмф-22
спеціальності 035 Філологія,
035.01 Українська мова та
література
Танчик О. І.

Науковий керівник – доктор
філологічних наук,
доцент Брус М. П.

Рецензент – кандидат
філологічних наук,
доцент Петришин М. Й.

Івано-Франківськ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПОЛОЖЕННЯ РОБОТИ ...	8
1.1. Поняття фемінитивності в українській і англійській мовах	8
1.2. Методологія вивчення категорії фемінитивності	15
Висновки до I розділу	22
РОЗДІЛ 2. КАТЕГОРІЯ ФЕМІНІТИВНОСТІ ЯК ЧАСТИНА УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВНОЇ КАРТИНИ	24
2.1. Відображення категорії жіночості в українській мові	24
2.2. Втілення категорії жіночості в англійській мові	27
Висновки до II розділу	34
РОЗДІЛ 3. ВЗАЄМОВПЛИВИ МІЖ УКРАЇНСЬКОЮ ТА АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ В ЕКСПЛІКАЦІЇ ОБРАЗУ ЖІНКИ	36
3.1. Соціолінгвістична оцінка загальних назв жінок	36
3.2. Гендерологічний підхід до вивчення найменувань жінок	46
Висновки до III розділу	50
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55

АНОТАЦІЯ

Танчик О. І. Вираження категорії фемінітивності в українській та англійській мовах: лінгвістичний та лінгвогендерологічний аспекти.

Дипломна робота на здобуття освітнього рівня магістра зі спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.01 Українська мова та література. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2023.

Наукова робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 50 найменувань. Загальний обсяг дипломної роботи 59 сторінок, які містять 6 таблиць та 1 малюнок.

У дипломній роботі досліджено феномен «фемінітивності» в контексті двох різних мовних та культурних середовищ – українського та англійського. Метою роботи є аналіз вираження гендеру через мовні засоби, зокрема через фемінітиви, та вивчення їх лінгвістичних та соціолінгвістичних аспектів. Робота охоплює історичний розвиток, сучасне вживання та соціальне значення фемінітивів в обох мовах, виявляючи їх роль у відображенні гендерних відносин у суспільстві. Проаналізовано вплив гендеру на мовлення та відображення гендерних ролей у мовній системі, враховуючи гендерну асиметрію, мовний сексизм та андроцентризм. Робота є актуальною для лінгвістів, соціологів, гендерологів, а також для широкого кола читачів, які цікавляться дослідженням впливу мовних процесів на соціальні структури.

Ключові слова: фемінітиви, категорія фемінітивності, гендерні відносини, соціолінгвістика, лінгвогендерологічний аналіз, гендерно-нейтральна мова.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження магістерської роботи «Вираження категорії фемінітивності в українській та англійській мовах: лінгвістичний та лінгвогендерологічний аспекти» полягає у зростаючій увазі суспільства до питань гендерної рівності та інклюзивності, яка відображається в мовних практиках. Сучасний світ орієнтований на побудову більш справедливого суспільства, де гендерні питання відіграють ключову роль у формуванні соціальних норм і культурних практик.

У контексті цього дослідження, аналіз та порівняння категорії фемінітивності в англійській та українській мовах дозволяє зрозуміти, як мовні структури впливають на гендерні уявлення та ідентичності. Вибір англійської та української мов як об'єктів порівняльного аналізу дозволяє виявити універсальні та специфічні мовні механізми, які відіграють роль у формуванні гендерних концепцій.

Активізація створення та поширення нових фемінітивів у мові тісно пов'язана зі зростанням феміністичного руху в суспільстві, що призвело до помітних змін у гендерній лінгвістиці, які вже відчутні в повсякденному мовленні. В англійській мові цей процес особливо актуальний, оскільки має на меті виключити стереотипи, пов'язані з приналежністю конкретних професій до певної статі, що сприяє подоланню гендерних упереджень у суспільстві. Актуальність дослідження визначається швидкими соціальними змінами останніх десятиліть у світі, що призвели до створення, розповсюдження та активного використання фемінітивів, зокрема виражаючи жіночу професійну чи соціальну належність у різних сферах. Жінки займають лідерські позиції у всіх сферах суспільного життя, включаючи політику, культуру та науку. Використання фемінітивів стає важливою темою в англійській та українській лінгвістиці, особливо з розвитком онлайн-комунікації. Крім того, враховуючи глобалізаційні процеси та збільшення міжкультурної взаємодії, знання та розуміння гендерних відмінностей у мовах набуває практичного значення.

Виконане магістерське дослідження сприяє кращому розумінню гендерних аспектів комунікації, що є важливим для міжкультурної взаємодії, перекладу та лінгвістичної освіти.

На сьогодні існує низка досліджень, присвячених поняттю «фемінітивності», але варто відзначити, що до недавнього часу фемінітиви не становили значного інтересу в українському лінгвістичному дискурсі. Наприклад, у редакції офіційного правопису за 2015 рік відсутня інформація про ці лексеми. Також варто зазначити, що сам термін «фемінітив» не зафіксований у важливих лексикографічних джерелах, таких як Словник української мови (СУМ 11) 1970-80-х років, «Словник української мови» під редакцією В. Жайворонка (2012 рік), а також у словниках лінгвістичних термінів авторів В. Зевако, С. Єрмоленко, С. Бирик, О. Тодор та інших. Однак за останні роки спостерігається зростаюча тенденція до використання новостворених фемінітивів, особливо в художніх текстах, медійних матеріалах та іноді навіть у науковому стилі. Дискусії щодо процесів створення та використання фемінітивів у сучасній українській мові стали предметом досліджень таких вчених, як А. Архангельська, М. Брус, М. Вербовська, І. Ковалик, М. Кутня, О. Малахова, О. Синчак, М. Маєрчик, О. Пономарів, С. Семенюк та інших [Кузьменко, 2018, с. 127].

Мета дослідження – проаналізувати та порівняти лінгвістичні засоби представлення гендерних категорій в англійській та українській мовах та оцінити їхній вплив на соціальні уявлення про гендер.

Завдання дослідження:

- вивчення теоретичних аспектів фемінітивності;
- аналіз мовних засобів, що використовуються в українській та англійській мовах для представлення гендерних ролей;
- порівняльний аналіз гендерної репрезентації в обох мовах;
- оцінка соціолінгвістичного та гендерологічного підходів до назв жінок.

Об'єкт дослідження – категорія фемінітивності в англійській та українській мовах.

Предмет дослідження - лінгвістичні та лінгвогендерологічні аспекти категорії фемінітивів в українській та англійській мовах.

Методологічну базу дослідження склали наукові дослідження про поняття «фемінітивність» як ключової лінгвістичної категорії, що відображає гендерні відносини у мові та суспільстві. Дослідження об'єднує підходи соціолінгвістики, лінгвогендерології та історичного мовознавства, що дозволило проаналізувати розвиток, сучасне вживання та соціальне значення фемінітивів в українській та англійській мовах. Робота ґрунтується на комплексному аналізі, який об'єднує теоретичні та емпіричні підходи, дозволяючи всебічно вивчати як історичне вживання фемінітивів, так і сучасні тенденції та їх вплив на суспільство.

Методи дослідження: лінгвістичний аналіз – для вивчення мовних структур, зокрема фемінітивів, в українській та англійській мовах; соціолінгвістичний аналіз – для дослідження впливу соціальних факторів, таких як гендер, культура та соціальні ролі на мову; історичний аналіз – для використання історичного підходу для вивчення розвитку та еволюції фемінітивів; компаративний аналіз – для порівняння використання та функціонування фемінітивів в українській та англійській мовах; емпіричний аналіз для збору та аналізу емпіричних даних задля визначення використання фемінітивів у сучасних мовних контекстах.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше системно розглянуто категорію фемінітивності в контексті двох різних мовних систем – української та англійської – із застосуванням комплексного міждисциплінарного підходу. Дослідження виявляє відмінності у підходах до гендерної маркованості в обох мовах, відкриваючи нові перспективи для розуміння взаємодії мови, культури та гендерних питань. Це дозволяє глибше

зрозуміти, як зміни в соціальних ролях та очікуваннях, пов'язаних із гендером, впливають на мовне вираження.

Практичне значення одержаних результатів полягає в їх застосуванні для розвитку інклюзивної мовної практики та освітніх програм. Розуміння ролі фемінітивів у відображенні гендерних ролей та стереотипів може сприяти формуванню більш справедливих і гендерно чутливих мовних норм. Висновки роботи можуть бути корисними для лінгвістів, соціологів, гендерологів, освітян, а також для розробників політики у сфері мовної політики та гендерної рівності.

Апробація дослідження. Матеріали дипломної роботи на здобуття освітнього рівня «Магістр» відображено в статті «Вплив англійської мови на процеси фемінізації в сучасній українській мові» (див.: Студентський філологічний вісник. Серія: Мовознавство. Літературознавство. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2023. Вип. 6. С. 91–95).

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, 1 малюнка та 6 таблиць. Загальний обсяг дипломної роботи 59 сторінок, з них основного тексту 52 сторінки, список використаної літератури містить 50 джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПОЛОЖЕННЯ РОБОТИ

1.1. Поняття фемінітивності в українській і англійській мовах

Фемінітивність у мовознавстві відноситься до створення та вживання форм слів, які вказують на жіночий рід. Цей процес актуальний для багатьох мов, включаючи українську та англійську, хоча вони мають різні підходи до гендерної маркованості в мові.

Феномен фемінітивної лексики має багаторічну історію досліджень у лінгвістичній науці. Цей аспект лексикології став об'єктом досліджень в рамках загальнонаукових та спеціалізованих досліджень протягом XX століття, і набув особливої актуальності у XXI столітті. Науковий аналіз цього явища на східнослов'янській мовній основі був початий ще в роботах видатного вченого М. В. Ломоносова і підтримувався дослідженнями українських та інших граматиків XIX – початку XX століття. Протягом XX століття проблеми утворення фемінітивів були докладно розглянуті та поглиблені вітчизняними та зарубіжними дослідниками. Вони досліджували як сучасний стан історії фемінітивів, так і їхню діяхронію, проте основну увагу приділяли аналізу сучасних іменників, які вказують на жіночу стать, особливо в XX столітті. Такий акцент на сучасному вивченні стану фемінітивів виявився значущим у численних слов'янських дослідженнях [Брус, 2019, с. 10].

Категорія фемінітивності – одна з частин мовної картини світу. Експлікацію її в мовній картині світу кожного народу забезпечує відповідна система лінгвальних одиниць. Вчені характеризують категорію фемінітивності як «абстраговане лінгвальне поняття, якому підпорядковані одиниці нижчого порядку, об'єднані в загальне ціле для вираження значення «особа жіночої статі» та розглядають її в межах трьох основних мовних вимірів – граматичного, словотвірного та лексичного [Брус, 2019, с. 26]. Проте слід зауважити, що найбільш значущим аспектом може бути лексичний рівень,

оскільки саме лексичні одиниці мови найкращим чином виражають і повністю відображають образ жінки у лінгвістичній картині світу певного народу.

Термін «фемінітивність» виражає ознаку жіночості, властиву мовним одиницям та походить від прикметника «фемінітивний» – характерний фемінітивам, що походить від іменника «фемінітив» - «загальна назва особи жіночої статі». Отже, у роботі йдеться про категорію фемінітивів, абстрагованим позначенням якої є категорія фемінітивності. Процес творення фемінітивів на сучасному етапі позначений терміном «фемінізація», що, крім біологічного, соціального значення, набув і лінгвального значення, тобто став міждисциплінарною одиницею. Названі терміни мають у своїй структурі основу *фемін* - від слова «феміна» – «жінка». Однак не всі вказані поняття зумовлені словом «феміна». Від нього утворене слово «фемінітив» за допомогою суфіксів *-it*, *-iv* та слово «фемінізація» за допомогою словотворчого форманта *-изацій(а)* [Брус, 2019, с. 31–33]. На сучасному етапі термін «фемінізація» набув популярності саме з таким лінгвальним значенням, відображаючи творення іменників зі значенням особи жіночого роду переважно від співвідносних іменників чоловічого роду – питомого чи іншомовного походження [Архангельська, 2019]

Перші прояви використання фемінітивів спостерігалися ще в епоху дописемного давньоруського періоду, який пізніше еволюціонував у староукраїнську мову. Серед таких фемінітивів можна назвати такі слова, як *аптекарка*, *винничка*, *дворничка*, *ткачка*, *покровителка*, *наймичка*, тощо.

Фемінітиви були вперше зафіксовані в першому церковнослов'янсько-українському друкованому словнику «Лексисі», складеному Лаврентієм Зизанієм у 1596 році [Німчук, 1964]. Цікаво відзначити, що видатний український поет Тарас Шевченко, якого вважають основоположником сучасної української мови, активно використовував фемінітиви у своїх творах, відзначаючи такий процес як норму для української мови.

Словники XIX–XX століть також підтверджують використання фемінітивів як норми в українській мові. Наприклад, Микола Сулима у своїй праці «Українська фраза: коротенькі дослідження» (1928 рік) зазначив, що в українській мові існують окремі слова для чоловіків і жінок, що означають посади, професії, звання і ранги. Українська мова зазвичай уникатиме вживання слів в спільному роді, надаючи їм граматичний (формальний) чоловічий або жіночий рід залежно від статі. У той час як в англійській мові слова, такі як *автор*, *композитор*, *товариш*, *приятель* однаково вживаються для осіб обох статей. В українській мові існує різниця: він – автор, вона – авторка; він – композитор, вона – композиторка, і так далі. Отже, фемінітиви стали нормою в українській мові і відображають справедливий вибір між чоловічою та жіночою статтю для відповідних термінів.

При аналізі досліджень із даної проблематики можна спостерігати широкий спектр використовуваних термінів для позначення поняття. Отже, питання про мовну термінологію, зокрема про стабільність і однозначність лінгвістичної термінології, залишається актуальним.

За визначенням, наведеним в енциклопедії «Українська мова», термін «моція» (від лат. «*motio*» – рух) вказує на спосіб утворення іменників жіночого роду від іменників чоловічого роду шляхом додавання суфіксів, іноді флексійним способом [Клименко, 2008].

Дослідники використовують різні терміни для позначення цього явища, такі як «назви осіб жіночої статі», «назви жінок» (за А. М. Архангельською), «категорія жіночність», «найменування жінок» (за О. А. Земською), «назви істот жіночого роду», «назви жіночого роду» (за І. І. Коваликом), «назви осіб жіночої статі» (за Л. О. Родніною). Також використовуються терміни латинського походження, такі як категорія «*nomina feminina*», «фемінатив» (відповідно до «маскулінізму»), «фемінінний доміант», «фемінінний новотвір» (за А. М. Архангельською), «моція» (за Н. Ф. Клименком), «фемінітив» (за М. Брус, С. Семенюком), «фемінатив» (за М. Ю. Федурко) та інші (Таблиця 1).

Таблиця 1

Автор	Визначення поняття «фемінітивності»
М. Ломоносов	Історичний аналіз східнослов'янської мовної основи
Сучасні дослідники (XX–XXI ст.)	Аналіз сучасного стану і історії фемінітивів, з акцентом на сучасні іменники жіночої статі
А. Архангельська	Фемінітиви як загальна назва осіб жіночої статі
М. Сулима	Українська мова має окремі слова для чоловіків і жінок, що означають посади, професії, звання і ранги
Низька авторів	Лінгвальне поняття, об'єднує мовні одиниці для вираження значення «особа жіночої статі». Лексичний рівень як ідентифікатор образу жінки в мовній картині світу

Українська мова має граматичний гендер, і форми більшості іменників та прикметників змінюються залежно від роду. Тобто створення фемінітивів, як правило, є відносно простим процесом, що полягає в додаванні суфікса та зміні закінчення, напр.: *вчитель* - *вчителька*, *лікар* - *лікарка*. Такі процеси дозволяють створювати фемінітиви для нових професій та соціальних ролей.

В англійській мові граматичний гендер в основному відсутній, тому створення фемінітивів не є регулярним процесом. Часто для позначення жіночого роду використовуються додаткові слова, наприклад *female actor* замість *actress*, або взагалі не роблять розрізнення між чоловічими та жіночими формами професій. Проте є випадки і в англійській мові, коли використовуються окремі форми, такі як *waitress* для *waiter* або *actress* для *actor*, але в сучасному дискурсі це стає все менш поширеним, оскільки суспільство прагне до гендерної рівності та нейтралітету.

У соціальних мережах часто спостерігається критика щодо впровадження фемінітивів у професійних термінах українською мовою, таких як *політологиня*, *адвокатка*, *борчиня* або *водійка*. Більш того, не рідко вказують на те, що в англійській мові це явище не має аналогічних проблем. Насправді, в англійській мові процес фемінізації слів триває вже багато років і пройшов значно інтенсивніший етап розвитку. Фактично, цей процес вже завершено.

Особливість англійської полягає в тому, що іменники не мають статевих закінчень, тому фемінізація мови відбувається за іншими правилами.

По-перше, всі професійні назви, які раніше включали в себе слово «чоловік» (наприклад, *бізнесмен, конгресмен, шоумен*, тощо), тепер також мають варіанти зі словом «жінка», якщо йдеться про жінку (наприклад, *бізнесвумен, конгресвумен, шоувумен* і так далі). У випадку гіпотетичних ситуацій використовується термін «особа» (наприклад, *businessperson*). Тобто, в англійській мові вживають одне слово для означення обох статей.

Також існують аналітичні прийоми для утворення фемінітивів, такі як додавання гендерних маркерів «male», «female», «man», «woman», «boy», «girl» до гендерно нейтральних слів. Наприклад, «woman writer» (жінка-письменниця). Також можна використовувати суплетивізм, тобто номінацію на основі різних коренів, наприклад, «woman» – «man», «queen» – «king».

Далі, коли говорять, наприклад: *«Продавець має знати свій продукт. Якщо він недостатньо знайомий з продуктом, продажі будуть низькі»*, англійською мовою тепер потрібно казати: *«Продавець має знати свій продукт. Якщо він чи вона недостатньо знайомі з...»* або *«... якщо він/она недостатньо знайомі...»* (*Sales assistant must know his/her product. If he/she doesn't know the product, his/her sales will be low*).

Отже, через те, що в англійській мові іменники не мають статевих закінчень, коли йдеться про особу, раніше можна було використовувати просто «він». Проте тепер вважається нормою вживати «він або вона» (*he or she, he/she*, або *s/he*).

На сучасному етапі розвитку англійської мови також спостерігається тенденція використовувати виключно «she» в багатьох гіпотетичних прикладах. Тобто, якщо мова йдеться про менеджера, вчителя або науковця, не має значення, чоловік це чи жінка, все частіше вживається лише «вона» (в протиположності колись вживаному «він»). У науково-популярній літературі ця

тенденція сягає приблизно 70% (інші автори пишуть «він/вона», і не вживають лише «він») [Тарас, 2021].

У своїх роботах А. Мартинюк акцентує увагу на аспектах андроцентризму в англomовному просторі, зокрема вказує на існування так званих «хибних загальнородових» форм, які включають лексему «*man*», що може вживатись для означення будь-якої людини, незалежно від статі, а також для конкретної вказівки на чоловічу стать, об'єднуючи поняття «людина» і «чоловік». Також згадується анафоричне використання «*he*», яке традиційно асоціюється з чоловічим родом, навіть у контексті, де антецедент не визначає стать (наприклад: «*Ми наймемо найкваліфікованішу особу, незалежно від його статі*»). Мартинюк також звертає увагу на словотворчі суфікси, що використовуються для створення жіночих номінацій від загальнородових термінів, наприклад *poet* та *poetess*, *farmer* та *farmerette*, і на «лексичні прогалини» - відсутність слів, які б відображали жіночий досвід, що веде до феномену семантичної асиметрії та ієрархічних зв'язків між чоловічими та жіночими формами.

Мартинюк підкреслює, що в мові існують андроцентричні та «політично коректні» варіанти, наприклад *man* порівняно з *person* або *people*, *policeman* порівняно з *police officer*, *chairman* порівняно з *coordinator*, *businessman* порівняно з *business executive*, *he* порівняно з *they* чи *he or she*. Вказується, що мовець може здійснювати свідомий вибір між цими формами, який буде залежати від його чи її поглядів, переконань та політичних уподобань. Водночас, часто такий вибір відбувається несвідомо, відображаючи мовні та культурні конвенції, які формують контекст дискурсу в межах певної лінгвокультури [Космеда, 2014, с. 79].

У своїх наукових напрацюваннях американська філологиня Мерелін Фрай підкреслює, що неможливо використовувати особисті займенники для вказівки на стать конкретної особи, якщо немає інформації про її стать [Фрай, 1980, с. 11-17]. Використання особистих займенників в однині, за словами М. Фрай,

стає неможливим без знання статі особи, на яку є посилання, і в багатьох випадках називання статі є абсолютно необов'язковим. Вона розглядає цю ситуацію як приклад загальної тенденції надмірного вказування на стать людини там, де це не є необхідним, і вважає це ключовою ознакою *сексизму*. Крім того, постійне наголошування на необхідності зазначати стать сприяє утвердженню переконання, що стать є надзвичайно важливою в усіх аспектах. Для М. Фрай це є ключовим фактором, який сприяє збереженню чоловічого домінування в мові, оскільки саме чоловічі займенники чи назви професій використовуються як гендерно-нейтральні терміни, коли мова йде про загальну концепцію, а не про окрему особу. Отже, в англійській мові рух до визнання фемінітивів триває вже близько 20-30 років і проходить досить інтенсивно.

Проблематику дослідження фемінітивів української мови дотепер визначали переважно з точки зору лексикологічних та словотвірних студій, з додатковим обмеженням врахуванням граматичних, лексикографічних, діалектологічних, антропологічних та інших аспектів. Здобутки сучасної мовознавчої науки свідчать про можливість розглядати фемінітиви як об'єкт і предмет міждисциплінарних досліджень. Особливо актуальною в сучасних умовах стає фемінітивна проблематика в контексті гендерних і феміністичних досліджень, що породжує необхідність проведення лінгвогендерологічних та інших інтердисциплінарних розвідок.

Дослідження фемінітивності в мові може включати аналіз історії вживання таких форм, сучасні тенденції та їх вплив на суспільні стереотипи і гендерну рівність. Також важливим є вивчення реакції суспільства на використання фемінітивів, а також політику мови в медіа та освіті. У контексті глобалізації та міжкультурного спілкування питання фемінітивності набуває особливої ваги, відображаючи ширші соціальні зміни і виклики.

1.2. Методологія вивчення категорії фемінітивності

Вивчення категорії фемінітивності в сучасній лінгвістиці вимагає багатовимірного підходу, що включає теоретичний аналіз та емпіричне дослідження. Відповідно до Брус [Брус, 2020, с.25], фемінітивність може бути розглянута як лінгвістична категорія, що відображає соціально-культурні процеси та ставлення до гендерних питань в мові. Ідентифікація фемінітивів та їх функціонування в сучасному дискурсі вимагає врахування різноманіття мовних контекстів та соціальних факторів.

Методологічний підхід до вивчення фемінітивності починається із встановлення теоретичної основи, що включає дефініцію фемінітивів, розуміння їх ролі в мові та відношення до гендерних ідентичностей. Теоретичні визначення фемінітивності відображають погляди різних дослідницьких шкіл та підходів, від феміністичної лінгвістики до соціолінгвістики.

Дослідження іменувань жіночих осіб в українській мові спирається на теоретичну та методологічну основу, що розвивалася у багатьох лінгвістичних дослідженнях. Розробка термінології для аналізу жіночих назв була здійснена не повністю, що вимагає подальшого вивчення цієї фемінітивної спадщини.

Вивчення історичного розвитку загальних назв жінок в українській мові вимагає систематизації та аналізу за допомогою категорії фемінітивності. Ця категорія розглядається через три основні мовні площини: граматичну, словотвірну та лексичну, що дозволяє визначити її диференційні та інтегральні ознаки (Рис.1).

Рис. 1 – Категорії фемінітивності через мовні площини

У граматичній системі української мови категорія фемінітивності може бути класифікована як морфологічна категорія першого рангу, що включає такі граматичні категорії як рід, число, відмінок іменників. Вона також може бути розглянута як категорія другого рангу, що охоплює словотвірні та синтаксичні категорії, які містять ознаки морфологічної категорії. Іменники, що позначають жіночі особи, належать до категорії істот і особових назв. Ця категорія може бути диференційована відповідно до семантичних і граматичних показників, таких як закінчення *-а(-я)*, характерних для осіб жіночої статі.

Категорія жіночості в українській мові, менш абстрактна від морфологічних категорій, і розглядається як категорія другого рангу, що включає атрибути морфологічних, словотвірних та синтаксичних рівнів. Ця категорія, яка в основному проявляється на словотвірному рівні, регулюється дериваційними формантами, зокрема суфіксами, які несуть в собі словотвірні грамеми і типи. Відповідно до Ковалика (2007), словотвірна категорія є загальним абстрактним поняттям, що включає словотвірні розряди, словотвірні типи і словотвірні моделі, що об'єднані спільним значенням [Ковалик, 1962].

У контексті цієї ієрархії, категорія жіночості охоплює різні словотвірні процеси, від суфіксальної до семантичної деривації, що відображають основні

способи створення фемінітивів. Така категорія лежить в основі словотвірного аналізу іменників кожної історичної епохи.

Загальні назви жінок, як лексико-граматична категорія, мають спеціальне значення, яке відображає особу жіночої статі, і можуть бути розглянуті як лексична категорія, оскільки представляють собою окремі лексичні значення. В рамках лексичної системи, ці назви розвивають різноманітні номінативні значення, утворюючи множинні семантичні зв'язки.

Теоретичний аналіз іменників, що вказують на жіночість, базується на спеціальній термінології, яка відображає особливості цієї категорії. Використання термінів, таких як *моційні найменування*, вказує на процес утворення іменників жіночого роду від іменників чоловічого роду. Проте, для більшої чіткості та єдності, лінгвістами запропоновано ввести у вжиток термінологію на основі кореня *фемін-*, що дозволить комплексно досліджувати іменники, пов'язані з жіночістю.

Вивчення лексеми «фемінітив» та її спільнокореневих слів, таких як «фемінітивність», «фемінізація», «фемінізувати», в українській лінгвістичній традиції датується переважно другою половиною ХХ століття. Зокрема, М. Брус (2008) зазначає, що ці терміни не були відомі в наукових та навчальних працях до цього періоду. Дослідники, такі як Ковалик (1962), Фекета (1968), та інші, почали активно включати цю лексико-семантичну групу в свої праці, використовуючи відповідні терміни для позначення гендерно-маркованих іменників.

Поняття «фемінізація» і «фемінізувати» були згадані в ранніх мовознавчих студіях І. Ковалика, хоча специфічні значення цих термінів не були чітко визначені. Згодом, вони стали часто використовуватися в лінгвістичних дослідженнях та аналізі номінативних одиниць. Подальше уточнення термінології відбулося завдяки введенню понять «фемінізований» та «фемінізувальний», які позначають процеси та результати надання мовним одиницям ознак жіночості [Ковалик, 1962].

Прикметники «фемінний» та «фемінінний» відзначаються як синонімічні, однак їхнє використання в українському мовознавстві не є поширеним у контексті назв жінок, оскільки вони більше стосуються осіб жіночої статі, а не лексичних одиниць, що їх позначають.

У межах лексичної системи, фемінітиви утворюють власну підсистему, що включає сукупність іменників зі значенням особи жіночої статі, які взаємопов'язані лексичними, словотвірними, граматичними та іншими зв'язками. Визначення цієї підсистеми як «фемінітивна» дозволяє відобразити цілісність і взаємозв'язок частин, структурувати фемінітиви за значенням, семантичною структурою та відношеннями.

Введення та закріплення термінології на основі кореня *фемін-* в лінгвістичні дослідження не лише віддзеркалює історичний розвиток мови, а й сприяє уточненню та структуруванню дослідницького поля назв жіночих осіб. Такий підхід відкриває можливості для багаторівневого лінгвістичного аналізу, враховуючи багатозначність та еволюцію фемінітивів в історії української мови.

Для візуального представлення та порівняння можна використати таблицю, де представлені основні терміни та їхні значення (Таблиця 2):

Таблиця 2

Термінологічна база для вивчення номінацій жіночих осіб у лінгвістичних дослідженнях

Термін	Значення в лінгвістиці	Походження	Зв'язок з терміном «феміна»
Фемінітив	Найменування особи жіночої статі	Лат. "femina"	Прямий
Фемінітивність	Ознака жіночості, властива мовним одиницям	Лат. "femina"	Вторинний
Фемінізація	Процес надання мовним одиницям ознак жіночості	Лат. "femina"	Вторинний

Фемінізувати	Надавати чомусь ознаки жіночості	Лат. "femina"	Вторинний
Фемінізований	Спричинений фемінізацією	Лат. "femina"	Вторинний
Фемінізувальний	Що спричинює дію фемінізації	Лат. "femina"	Вторинний
Фемінний	Властивий, характерний жінкам	Лат. "femina"	Вторинний
Фемінінний	Ознака жіночості, якої набувають різні представники	Лат. "femina"	Вторинний

Таблиця 2 дозволяє систематизувати і порівняти терміни, які використовуються в дослідженні назв жіночих осіб, та їх відношення до первісного значення слова «феміна».

Розшифровка лексичного значення фемінітивів є ключовим аспектом їх лексико-семантичного аналізу і є одним з основних завдань сучасної української лексикології та лексикографії. Хоча ще не сформовано стандартизовані принципи інтерпретації семантики фемінітивів, існує тенденція до кодифікації жіночих найменувань, яка часто містить посилання на маскулінні відповідники або інші твірні слова. Це зокрема простежується в соціальній та професійній сферах, де жінок іноді називають за чоловічими назвами професій. Але як незалежні номінативні одиниці, фемінітиви вимагають власної лексичної історії та повного пояснення всіх значень, незалежно від наявності відповідних чоловічих назв.

Підхід до розгляду фемінітивів повинен включати не тільки семантичний аспект, але й враховувати прагматичний – емоційне ставлення мовця до предмета назви, та синтаксичний – взаємозв'язки з іншими словами в мові. Етимологічний аналіз, який доповнює лексичний, розкриває походження фемінітивів та їх перші форми та значення, що має особливе значення для розуміння історії та розвитку цих найменувань. Так, наприклад, слово «берегиня» походить від дієслова «берегти і має значення «жінка, яка оберігає,

захищає». Це демонструє, як первинне дієслівне значення трансформувалося в іменник, який позначає особу жіночої статі з певною соціальною функцією. Такий аналіз включає в себе розгляд генези фемінітивів, їх корінь, початкові форми та значення, а також етимони – найдавніші відомі слова, з яких вони походять.

Прикладом моносемантичного фемінітива може бути слово «княгиня», яке вказує на жіночу особу зі специфічним соціальним статусом і не має інших значень. У той час як полісемантичний фемінітив «королева» може вказувати не тільки на монарха жіночої статі, але й у переносному значенні вживатися для позначення жінки, яка досягла високого статусу в якійсь сфері, наприклад «королева сцени».

Для етимологічного аналізу використовуються такі терміни, як етимологія, внутрішня форма слова, етимон, деетимологізація та інші, які допомагають дослідити початки та розвиток фемінітивів. Етимологічний аналіз має велике значення для культурно-історичного дослідження мови, вказуючи на національно-специфічні особливості та зовнішні впливи, які формували фемінітивну підсистему. Етимологічний аналіз дозволяє виявити корені таких слів, як «дружина», яка в давньослов'янській мові мала значення «жінка» або «дружина», вказуючи на партнерські стосунки і соціальний статус жінки в сім'ї. Цей аналіз допомагає зрозуміти, як з часом змінилися семантичні нюанси цих слів і як вони відбили зміну соціальних ролей жінок.

У свою чергу, словотвірний аналіз виявляє способи та засоби творення фемінітивів, включаючи аналіз словотворчих ресурсів, таких як суфікси, префікси та інші форманти. Наприклад, з додаванням суфікса *-ка* до іменників чоловічого роду утворюються фемінітиви, як *учитель – учителька, лікар – лікарка*. Це демонструє процес деривації, де вихідне слово набуває нового словотворчого значення і семантичного відтінку. Цей аналіз дозволяє визначити структуру та функції фемінітивів в мові, а також їх словотвірні моделі та типи [Брус, 2020, с.52].

Категорія жіночості як лінгвістична категорія в морфології виявляється через граматичні форми іменників, що позначають жінок, і їх відмінювання. У словотворенні вона проявляється через афікси та інші словотворчі засоби, що додають значення жіночості до існуючих слів. В лексикології категорія жіночості виражається через семантичні групи слів, що позначають жінок і їх ролі в суспільстві.

Враховуючи всі ці аспекти, розроблено комплексний підхід до аналізу фемінітивів, що дозволяє всебічно дослідити їхню структуру, значення та історію в українській мові. Загалом, фемінітиви в українській мові представляють собою важливий об'єкт наукового дослідження, що відкриває широкий простір для аналізу лінгвістичних трансформацій, семантичного розвитку та культурно-історичних контекстів, у яких вони функціонують.

Висновки до I розділу

Перший розділ магістерської роботи висвітлює історичну актуальність і розмаїтість підходів до визначення поняття «фемінітив». Фемінітивність розглядається як ключова лінгвістична категорія, що відображає гендерні відносини в мові та суспільстві. Дослідження виявляє зміну підходів до фемінітивів в історичному контексті та їх різне використання в українській та англійській мовах.

В українській мові фемінітиви є не лише мовними одиницями, але й відображають глибокі соціальні зміни, пов'язані із зростанням ролі жінок у різних сферах життя. Процес їх вживання та розвитку в українській мові є свідченням відновлення національної свідомості та гендерної рівності, особливо після здобуття Україною незалежності. В англійській мові, не дивлячись на те, що граматичний гендер відсутній, існує тенденція до використання гендерно-нейтральної мови, що відображає сучасні глобальні прагнення до інклюзивності та рівності.

У контексті гендерної лінгвістики, що активно розвивається в Україні, особливу увагу приділяється аналізу мовного андроцентризму та сексизму, виявленню владних відносин через мову та пошуком шляхів подолання цих явищ. Гендерна лінгвістика, об'єднуючи мовознавство з соціологією, психолінгвістикою та політологією, дозволяє глибше розуміти взаємозв'язки між мовою та гендером, сприяючи гендерній рівності та інклюзивності в мові та спілкуванні.

Фемінітивність в українській мові активно досліджується в контексті її історичного розвитку, семантичної структури, словотворення, лексикографії, діалектології та антропології. У цьому контексті важливим є аналіз гендерно маркованих мовних структур, стереотипів та гендерної асиметрії в мовленні, що відображає суспільні тенденції та ідеологічні зміни. Вивчення цих взаємозв'язків і впливів, а також розробка теорій та підходів, є ключовим для розвитку українського суспільства у напрямку гендерної рівності та інклюзивності.

Методологія вивчення категорії фемінітивності являє собою комплексний підхід, що об'єднує теоретичні, емпіричні та міждисциплінарні аспекти. Вона вимагає детального розуміння як мовних особливостей, так і широких соціокультурних контекстів. Ідентифікація та аналіз фемінітивів у сучасному дискурсі вимагає врахування різноманіття мовних контекстів та соціальних факторів, які впливають на їх утворення та використання.

У рамках теоретичної основи методології, фемінітивність розглядається як лінгвістична категорія, що відображає гендерні аспекти мови та її відношення до гендерних ідентичностей. Важливість теоретичного аналізу полягає в тому, що він дозволяє зрозуміти роль фемінітивів в мові та їх вплив на формування гендерних уявлень у суспільстві.

Методологічний підхід до вивчення фемінітивів включає розробку термінології для аналізу жіночих назв, їх історичного розвитку та функціонування у різних лінгвістичних площинах, таких як граматична, словотвірна та лексична. Це включає аналіз морфологічних категорій, таких як рід, число та відмінок іменників, що позначають жіночі особи, а також дослідження словотвірних процесів та семантичних особливостей, що характеризують ці іменники.

Дослідження історичного розвитку та семантики загальних назв жінок в українській мові вимагає залучення джерел та методів історичної лінгвістики, лексикографії та культурно-історичного аналізу. Важливим є також вивчення реакції суспільства на використання фемінітивів, особливо у контексті сучасних гендерних дебатів та рухів за рівність.

Отже, дослідження фемінітивів може сприяти міждисциплінарним дослідженням та розширити розуміння взаємодії мови, культури та гендеру. Особлива увага при цьому звертається на гендерні та феміністичні перспективи в мові.

РОЗДІЛ 2

КАТЕГОРІЯ ФЕМІНІТИВНОСТІ ЯК ЧАСТИНА УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВНОЇ КАРТИНИ

2.1. Відображення категорії жіночості в українській мові

На сучасному етапі розвитку лінгвістики надзвичайно важливим є проведення наукових досліджень та обґрунтування концепцій «мовна картина світу» в загальному сенсі та «українська мовна картина світу» як її невід’ємна частина. Це напряду пов'язано з тим, як українська мова використовується для розуміння та вираження культурних та національних аспектів. Пояснення актуальності дослідження полягає в тому, що кожен народ має власну унікальну культуру, традиції, звичаї, ментальність та національну ідею, які можна вивчати та розуміти, зокрема через аналіз мови та використання її інтегративного потенціалу.

У монографії «Лексико-семантичний вимір мовної картини світу» авторка Лисиченко Л. А наголошує, що мовна картина світу – це «характер відображення в мові концептуальної картини світу і мовні засоби вираження знань про неї» [Лисиченко, 2009, с. 191].

Відображення категорії жіночості в українській мові є багатограним та історично обумовленим. Значущим аспектом дослідження є аналіз впливу фемінітивів на формування лінгвістичної картини світу, оскільки мовні норми сприяють виявленню суспільних реалій для конкретних соціальних груп.

Фемінітиви з'явилися на українських землях в історичному контексті дуже давно. Ще до приходу радянської влади, фемінітиви були активно вживані в мові. Однак у 1930-х роках уряд Радянського Союзу прийняв рішення витиснути їх з вжитку на користь російської мови. З цього періоду до 1991 року фемінітиви вживалися обмежено, поки Україна не стала незалежною країною.

Слід зауважити, що фемінітиви були поширеними на території сучасної України ще до появи писемності. Вони знаходили своє відображення в ранніх пам'ятках української літератури, таких як «Руська правда», «Слово о полку Ігоревім», «Повість минулих літ» та «Галицько-Волинський літопис». Фемінітиви використовувалися для позначення жіночого роду (наприклад, *княгиня, цариця, наложниця*), вираження належності до певного роду (як у випадку *братова* або *синова*), визначення сфери діяльності (як у випадку *дворная* або *стригущая*), а також вказівки на національну приналежність (наприклад, *руська*) [Бернацька, 2022, с. 30-33].

Відмітимо, що у сучасній українській мові спостерігається розширене використання фемінітивів, які є жіночими відповідниками традиційних чоловічих назв професій. Така тенденція відображає зростаюче визнання та повагу до жінок у різних професійних сферах. Для кращого розуміння, яким чином фемінітиви впроваджуються в мову, можна розглянути конкретні приклади з різних сфер діяльності (Таблиця 3) [Кузьменко, 2018, с. 128].

Таблиця 3

Класифікація та приклади вживання фемінітивів у сучасній українській мові

Категорія	Приклади вживання фемінітивів
Агентиви, що позначають наукові посади	<i>жінка-патологоанатом, орнітологиня</i>
Агентиви, що позначають осіб жіночої статі зі значним соціальним впливом	<i>блогерка, екоактивістка</i>
Інші популярні фемінітиви-назви професій	<i>викладачка, лікарка, перекладачка, рестораторка, репортерка, тренерка</i>
Фемінітиви на позначення діячок мистецтва або культури	<i>реперша, саунд-дизайнерка, тату-майстриня</i>

Аналіз вживання фемінітивів у сучасній українській мові підкреслює значне розширення мовних можливостей для відображення ролі жінок у суспільстві. Використання фемінітивів є не просто мовним нововведенням, а й відображенням соціальних змін, що сприяють гендерній рівності та визнанню

професійних досягнень жінок в різних сферах. Ця тенденція свідчить про постійний розвиток мови та її здатність адаптуватися до сучасних соціальних вимог.

Згідно з дослідженнями, останнім часом відбулося значне збільшення створення нових фемінітивів. Якщо в період 2004–2007 років було виявлено 52 нових фемінітиви, то в 2016 році їх кількість зростає до 537. О. Малахова, аналізуючи причини цього явища, вказує на кілька ключових факторів. Перший фактор - це мова медіа, яка активно впроваджує фемінітиви. Малахова визначає 25 медійних ресурсів, включаючи телебачення, друковані видання та інтернет-ресурси, де використовуються ці форми, і цей список, за її словами, можна розширювати. Другим чинником є мовотворча активність, пов'язана з революційними змінами, адже Україна в цей період переживає епоху великих змін і орієнтується на Європу. Третім фактором є суспільні зміни, зокрема боротьба з дискримінацією, яка також сприяє поширенню вживання фемінітивів [Кузьменко, 2018, с. 128].

Сучасні виклики та трагедії, з якими зіштовхнулася Україна, не лише впливають на її соціально-політичне життя, але й формують нові тенденції в мовному просторі. В цей час історичних змін та випробувань мовна картина світу українців активно розширюється, адаптуючись до нової реальності. Одним із яскравих проявів цієї адаптації є поява та зростання вживання нових фемінітивів, що відображають змінену роль жінок у суспільстві.

У ЗМІ, літературі та публічних дискусіях все частіше можна виявити такі назви професій і статусів, як *ветеранка*, *мінометниця*, *снайперка*, які відображають участь жінок у військових діях та їхній значний вклад у захист країни. Також з'являються нові слова, такі як *аеророзвідниця*, *екоактивістка*, які не були відомі або широко вживані в українській мові до цього часу. Це не лише свідчить про розширення мовного лексикону, але й про важливі суспільні зміни. Виникають нові професії та ролі, і мова реагує на ці зміни, формуючи відповідні слова для їх позначення. Фемінітиви, що виникають у такий спосіб,

не просто збагачують мову, але й відіграють важливу роль у визнанні та повазі до жінок, їхніх досягнень та внеску у суспільне життя.

Така динаміка в мові відображає загальні тенденції у суспільстві, де жінки все активніше займають різні ролі, які традиційно належать чоловікам, та стають лідерами у багатьох сферах. Водночас, це ставить перед українською мовою нові виклики, пов'язані зі становленням нових норм правопису, що відповідають цим змінам.

В області українського мовознавства значну увагу приділено дослідженню номінативних структур, що вказують на жіночий гендер, з особливим фокусом на їх словотвірні характеристики. Ковалик І. зробив вагомий внесок у вивчення цієї теми, структуруючи іменники, що вживаються для позначення діяльності жінок, у відповідну дериваційну підсистему. Він аналізував ці назви у контексті їх словотвірних категорій, включаючи типи та моделі словотворення, з акцентом на суфіксальні деривати, що створюються з аналогічних назв чоловічого роду, при цьому враховуючи додаткове словотвірно-розрядне значення суфіксів. Науковець також зазначив, що українська словотвірна практика відзначається створенням назв жіночого роду з чоловічих основ, що є характерною рисою порівняно з іншими слов'янськими мовами [Ковалик, 1962].

Сучасні мовні дослідження охоплюють різні аспекти цієї категорії, зокрема аналізують словотвірну семантику жіночих назв у діахронічному вимірі, розглядають новотвори з гендерної перспективи та досліджують морфологічні особливості цих словотвірних структур.

2.2. Втілення категорії жіночості в англійській мові

У кожній культурі існує явище гендерних стереотипів, що ґрунтуються на традиційних уявленнях про чоловічі та жіночі ролі. Ці стереотипи формуються внаслідок усталених уявлень про фемінність та маскуліність. Для глибшого аналізу концепту фемінності, зокрема в контексті англійської мови, можна звернутися до методології, запропонованої Т. Сукаленко [Сукаленко, 2010].

У межах цього підходу науковець виділяє п'ять мікроконцептів, які включають ключові характеристики, згруповані за тематичним принципом (Табл. 4).

Таблиця 4

Класифікація поняття «фемінності» в англійській мові

Мікроконцепт	Опис	Приклади
Зовнішні ознаки	Особливості зовнішності та привабливості	<i>Приваблива: attractiveness, beauty, goddess; Неприваблива: ugliness, plainness /</i>
Одяг	Показники охайності або неохайності в одязі	<i>Охайний: tidiness, neatness; Неохайний: dirtiness, sordidness</i>
Внутрішні характеристики	Морально-етичні, психологічні та інтелектуальні якості	<i>Моральні: virtue, honesty; Інтелектуальні: intelligence, wit</i>
Фізичні та біологічні характеристики	Вказівки на здоров'я та вікові категорії	<i>Здоров'я: wellness, strength; Вікова категорія: maiden, woman</i>
Соціальні ролі	Ролі в родині та професійному житті, соціальний статус	<i>Родина: mother, wife; Професії: doctor, manageress; Статус: aristocrat, noblewoman /</i>

В європейських мовах, включаючи англійську, часто спостерігається тенденція репрезентувати жінку у ролі суб'єкта через термінологію, що асоціюється з чоловіками. Це відображається в правилі «generic masculine», згідно з яким слова, що первісно вказують на чоловічу стать, такі як «man» та «he», використовуються для узагальнення, охоплюючи обидві статі. Прикладами цього є вирази типу *mankind* (людство), *manpower* (людські ресурси), *man-made* (штучний, зроблений людиною), *best man for the job* (найкраща кандидатура на посаду, незалежно від статі), *a doctor treats his patients* (лікар лікує своїх пацієнтів), де чоловічий рід використовується як нейтральний. Дані приклади відображають домінуючу позицію чоловічого образу в мові та культурі, де жінка часто зображена в контексті її відношення

до чоловіка, а не як незалежний суб'єкт. Така мовна практика може впливати на суспільні уявлення про гендерні ролі та сприйняття жінок і чоловіків у суспільстві. Тому гендерна чутливість у мові є важливою для забезпечення рівності та інклюзивності.

Об'єктом критики з боку прихильників гендерно-нейтральної мови, яка прагне видалити сексистські тенденції, є традиційне використання мовних форм, що сприяють гендерній дискримінації. Дослідники Д. Міллер і Д. Сміт вказують на це, стверджуючи, що використання слів типу «man» та «he» для загального позначення людей не відображає реальну різноманітність і єдність людського досвіду [Міллер і Сміт, 1980, с. 15].

Американські лінгвісти В. Фромкін, Р. Родман та Н. Хайамс наводять інший приклад мовної нерівності в англійській мові. Вони зазначають, що у випадку, коли жінка випадає за борт судна, кричать: *«Людина за бортом!»*. Якщо жінку вбиває водій, який втік з місця ДТП, звинувачення висувається у *«вбивстві людини»*. Якщо жінка травмується на роботі, то вона отримує компенсацію *«робочого»*. Але якщо вона опиняється біля таблички з написом *«Тільки для чоловіків»*, вона знатиме, що це застереження не стосується тварин, рослин чи неживих предметів; воно призначене для неї [Фромкін, Родман та Хайамс, 1974].

Ще один яскравий приклад – це англійські прислів'я, у яких простежується андроцентричний погляд на світ, або дискредитується використання мови жінками, що представляє переважно чоловічу точку зору. Наприклад, прислів'я *«Жіночий язик крутиться, як ягнячий хвіст»*, або *«Чоловік може зробити більше, ніж він здатен»*, *«Чесний чоловік – найблагодніше творіння Бога»* відображають цю тенденцію.

Такі приклади підкреслюють необхідність перегляду мовних норм, аби вони відображали гендерну рівність та усували застарілі сексистські практики, що свідчить про гендерну упередженість і несправедливість. Це відображає глибоко вкорінені стереотипи, що чоловіки мають більше прав та влади.

Для подолання мовного сексизму необхідно визначити елементи мови, які сприяють андроцентризму. Важливими кроками є визначення способів гендерної репрезентації у мові, включаючи використання певних лексичних одиниць, формантів, суфіксів та звертань, які можуть відображати гендер. Наприклад:

- використання окремої лексичної одиниці, що відображає гендер (*father, mother, boy, girl, son, daughter*);
- використання формантів *man/woman, male/female, boy/girl*;
- використання гендерно-маркованих суфіксів *-ette, -ess, -ine, -trix* та складних лексем з основою *she-/he-*;
- звернення *Mr./Mrs./Miss/Ms* [Тищенко, 2000].

Однак, як вказують лінгвісти С. Ерліх і Р. Кінг, основною перешкодою для просування гендерно-нейтральної мови є консервативні погляди суспільства. Часто терміни, що спочатку мали бути нейтральними, втрачають своє значення в сексистському контексті [Ерліх, Кінг, 1998, с. 164-182]. Тому успіх лінгвістичної реформи значною мірою залежить від підтримки з боку впливових шарів суспільства. Якщо реформа не підтримується на цьому рівні, як у випадку з фемінітивами, які часто використовують соціально активні жінки з прогресивними поглядами, нові мовні елементи можуть стати об'єктом стигматизації.

У наукових колах також обговорюється проблематика гендерно-справедливих реформ мови, які деякі противники вважають неможливими через їхнє бачення мови як чогось незмінного та статичного. Однак, як зазначається, такий підхід до мови відображає неготовність цих людей визнати жінок як рівноправних учасників суспільства, що є знаком застарілих поглядів. Слід підкреслити, що в розвинутих країнах спостерігається позитивна тенденція до подолання таких застарілих поглядів і руху в напрямку гендерно-інклюзивної мови. Окрім того, у науковій літературі також досліджується зростання використання гендерно-нейтральної мови у XXI столітті, особливо в

контексті розвинутих країн, як Великобританія та США. Вчені описують, як соціальні зміни, включаючи фемінізм та інші активістські рухи, сприяли розвитку та прийняттю гендерно-інклюзивної мови. В обох країнах спостерігається схожа тенденція до збільшення використання гендерно-нейтральних лексем, особливо в правових та медійних інституціях.

Так, у Великобританії особливу увагу цьому питанню приділяють такі установи, як Лондонська школа Економіки та Політичних наук та Національна Служба Охорони Здоров'я, а також видання *The Financial Times* та *The Guardian*, які втілюють гендерно-нейтральну мову. Знаковою подією став закон, прийнятий Палатою лордів у 2013 році, який сприяв гендерно-інклюзивному мовленню в законодавстві. У США також підтримується використання гендерно-нейтральної мови в офіційних документах. Це відображено у перейменуванні деяких офіційних термінів та практиках статусних організацій, наприклад, замість *Office of the Whistleblower Ombudsman* буде використовуватися *Office of the Whistleblower Ombuds*. Тобто спостерігається глобальний рух до використання гендерно-нейтральної мови у розвинутих країнах, що відображає зміну соціальних норм та прагнення до більшої гендерної рівності та інклюзивності в суспільстві.

У 2018 році Радою Європи була розроблена та прийнята Стратегія на 2018-2023 роки, яка зосереджена на питаннях гендерної рівності [Стратегія, 2018]. Ця Стратегія містить конкретні політичні цілі та заходи, спрямовані на досягнення суттєвого прогресу в напрямку формування Європейського Союзу як регіону, де переважає рівність статей. Головною метою Стратегії є створення суспільства, в якому особи різних статей та віків мають рівні можливості та права на самореалізацію, процвітання та активну участь у житті Європи. Стратегія вже показала перші результати, одним із яких є введення обов'язкових заходів для забезпечення прозорості в оплаті праці між жінками та чоловіками до кінця 2020-2021 років. У Звіті за 2020 рік було відмічено, що багато країн вже активно працюють над викоріненням дискримінації між статями та вносять законодавчі зміни, відповідно до Конвенції 2011 року.

Стратегія включає ключові напрямки, серед яких: припинення насильства за ознакою статі, боротьба з гендерними стереотипами, усунення гендерного розриву на ринку праці, рівна участь у різних секторах економіки, усунення гендерного розриву у оплаті праці та пенсіях, а також у сфері послуг, і досягнення гендерного балансу в процесі прийняття рішень та у політиці.

Звідси бачимо, що відбуваються глобальні зусилля ЄС у забезпеченні рівності статей та створення суспільства, де права та можливості рівномірно розподілені між усіма його членами, що значною мірою впливає на зміни в мові.

Автором було проаналізовано електронні ресурси американських і британських газет і журналів та наведено приклади використання фемінітивів в них (Таблиця 5):

Таблиця 5

Формування фемінітивів в американських та британських виданнях:
порівняльний аналіз

Способи творення фемінітивів	Американські видання	Британські видання
Афіксальний спосіб	<i>-ess: actress, countess, hostess, heiress, princess, empress, waitress; -e: debutante; -stress: songstress</i>	<i>-ess: hostess, actress, princess, priestess, duchess; -trix: dominatrix; -ette: suffragette</i>
Гендерно-маркований спосіб (заміна іменника чоловічого роду на жіночий)	<i>spokeswoman, councilwoman, congresswoman, washerwoman, superwoman, godmother, granddaughter, grandmother</i>	<i>headmistress, godmother, scotswoman, spokeswoman, her majesty /</i>
Гендерно-маркований спосіб (додавання до нейтральних лексем елементів жіночого роду)	<i>girlfriend, woman in power, imperial woman, woman of color, "mean girl", female officer</i>	<i>girlfriend, bosswoman</i>

Лексеми з граматичною категорією жіночого роду	<i>woman, lady, geisha, aunt, maid, wife, girl, queen, sister, daughter, prostitute, mother</i>	<i>housewife, tomboy, queen, lady, dame, madam</i>
--	---	--

Наступний аналіз періодичних видань вказує на те, що як в США, так і у Великобританії, перевага надається використанню гендерно-нейтральних лексем для звернення до жінок, особливо коли не існує відповідного в мові усталеного фемінітива. Це може вказувати на схильність до більш інклюзивного та неупередженого мовлення у сучасних медіа.

Очевидно, у сучасному медійному дискурсі відбувається відхід від застарілих гендерних норм у мові, які замінюються на більш універсальні та інклюзивні варіанти. Це відображає зміну суспільних поглядів та підходів до гендерної рівності. Отже робимо висновок, що британські та американські газети та журнали часто використовують гендерно-специфічну мову, коли йдеться про професійну роль або сферу діяльності жінки. Це пов'язано з тим, що одним з основних завдань феміністичного руху було забезпечення жінкам повних прав у професійній сфері. Така боротьба сприяла створенню багатьох лексичних одиниць, призначених для ідентифікації жінок як фахівців у різних професіях. Створення та використання певних назв діяльності серед жінок у медійному просторі не тільки відображає вплив феміністичного руху на мову, але й підкреслює важливість визнання та поваги до професійних досягнень жінок у суспільстві.

Висновки до II розділу

Сучасна лінгвістика є сферою, яка не лише фіксує та систематизує мовні зміни, але й відображає глибинні соціокультурні процеси в суспільстві. Вивчення мовної картини світу, зокрема української та англійської, дає змогу глибше зрозуміти, як мова репрезентує національну ідентичність та культурні особливості народу. Актуальність цього напрямку посилюється в контексті глобальних змін та інтеграційних процесів. Значну увагу у мовознавстві приділено фемінітивам, які стали яскравим виявом гендерної рівності та відображенням соціальної динаміки.

Фемінітиви в українській мові відіграють важливу роль у відображенні соціальних змін, пов'язаних із зростанням ролі жінок у різних сферах життя. Історично ці словотвірні одиниці з'явилися давно і були активно вживані до моменту, коли радянська влада намагалася їх витіснити на користь російської мови. Відновлення їх активного використання після здобуття Україною незалежності є свідченням відновлення національної свідомості та гендерної рівності.

Сучасне зростання числа фемінітивів в українській мові підкреслює її адаптивність та гнучкість у відповідях на виклики часу. В англійській мові (та в розвинутих країнах) є тенденція до використання гендерно-нейтральної мови, що є відгуком на потреби сучасного суспільства в інклюзивності та рівності.

Зауважимо, що гендерна чутливість у мові важлива не лише для усунення застарілих стереотипів, а й для відображення реального стану речей у суспільстві. Впровадження гендерно-нейтральних форм сприяє усвідомленню гендерної рівності та забезпеченню рівних можливостей для самореалізації осіб різних статей.

Фемінітиви в українській мові є індикатором глибинних соціальних змін, а значний ріст новостворених фемінітивів є відображенням динамічного розвитку мови та її адаптації до вимог сучасності. Суспільні зміни спонукають до розвитку нових мовних форм, що відображають нову роль жінок.

Вивчення англійських мовних практик показує, що гендерна репрезентація у мові часто спрямована на збереження андроцентричних норм, де чоловічі терміни використовуються для опису загальнолюдських явищ, тим самим ставлячи жіночу стать у залежну чи вторинну позицію. Ця тенденція, відображена через використання «generic masculine» та інших мовних форм і може впливати на суспільні уявлення про гендерні ролі та нові моделі сприйняття жінок у суспільстві.

РОЗДІЛ 3

ВЗАЄМОВПЛИВИ МІЖ УКРАЇНСЬКОЮ ТА АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ В ЕКСПЛІКАЦІЇ ОБРАЗУ ЖІНКИ

3.1. Соціолінгвістична оцінка загальних назв жінок

Соціолінгвістика як наукова дисципліна займається аналізом феноменів мови у ракурсі соціальних змін, здійснюючи синтез лінгвістичних та соціологічних концептів для глибшого розуміння мовних процесів. Зародження цього напрямку пов'язане з поглибленням досліджень взаємозв'язків між мовою та соціальним контекстом її функціонування, що знайшло відображення у працях видатних французьких, американських, німецьких та японських мовознавців. Внесок українських науковців, зокрема О. С. Мельничука та В. М. Русанівського, є суттєвим у розвитку та поглибленні соціолінгвістичних досліджень, що сприяє формуванню комплексного бачення мовних явищ у соціальному аспекті [Мельничук, Русанівський, 2004].

Із середини ХХ сторіччя соціолінгвістика виокремила як ключовий напрямок у рамках українського лінгвістичного дослідження. Дисципліна зосереджується на вивченні мови та її явищ у контексті суспільного розвитку, інтегруючи лінгвістичні та соціологічні аспекти. Основним предметом соціолінгвістичних досліджень є мова як фундаментальний механізм соціалізації особистості та регулювання соціальних відносин [Брицин, 2007, с. 654].

Міждисциплінарний підхід до лінгвальних питань збагачує аналіз мовних явищ, надаючи їм багатогранного та резонансного характеру, що має універсальне значення. Важливою сферою в цьому контексті є фемінітивотворення в сучасній українській мові, що включає аналіз процесів фемінізації, актуальних як у науковому співтоваристві, так і в ширшому соціумі.

На сучасному етапі соціальні ролі дружини й дочки відокремились від статусу чоловіка та батька і виражаються через нейтральні слова «дружина», «дочка». Старі відандронімні й відпатронімні назви жінок трансформувались в нову категорію відонімної лексики, в якій виділяються андроніми на *-их-а*, *-к-а*, *-янк-а*, *-ин-я*, *-ан-я*, *-ул-я*, *-ов-а*, *-ин-а*. Сформуємо таблицю, яка відображає еволюцію фемінітивів в українській мові та їх взаємозв'язок із соціальним розвитком суспільства (Таблиця 6).

Таблиця 6

Порівняльна таблиця фемінітивів за різними історичними періодами

Період	Фемінітиви (приклади)	Особливості фемінітивотворення
Додержавні князівські часи	<i>Княгиня, королева, кметиця, рабиня</i>	Назви жінок визначалися через соціальний статус чоловіка
Староукраїнський період	<i>Войтова, старостиня, королева, цесарова</i>	Стратифікація суспільства за класовою належністю і урядовими функціями
Новий український період	<i>Дружина, дочка</i>	Відокремлення соціальних ролей дружини і дочки від статусу чоловіка
XX століття (радянський та післявоєнний період)	<i>Бронзувальниця, будівельниця, буряківниця</i>	Зростання фемінітивної підсистеми завдяки виробничій та професійній лексиці
Сучасність (після набуття незалежності)	<i>Книгиня, інвесторка, експортерка, ліцензіатка</i>	Оновлення фемінітивної лексики, активне використання власних словотворчих ресурсів та запозичень

Отже, розвиток фемінітивів в українській мові тісно пов'язаний з соціальними змінами в суспільстві. Із зміною епох, соціальних структур та впливом іншомовної лексики, категорія загальних назв жінок трансформувалася, відображаючи соціальні ролі та статус жінки в суспільстві.

Це відбилося як у збереженні традиційних назв, так і у виникненні нових, сучасних термінів, що відображають незалежність жіночих соціальних ролей.

Українська мовна картина світу набуває сьогодні виразного англомовного забарвлення. У процесі різноманітних взаємних контактів України з англомовними державами, мовна картина одного суспільства накладається на власну мовну картину світу або національна мовна картина світу екстраполюється до англомовної картини світу. Це може призвести і до маргіналізації власної державної мови чи відсунення її на другий план. Через це увага мовознавців має бути спрямована на вивчення рівня засвоєння англіцизмів українською мовою і на прогнозування їхнього майбутніх впливів.

За тридцятирічний період української незалежності анлізми й американізми полонили майже весь український мовний простір і далі проникають активно до лексики української мови. Це відбувається завдяки науковому, публіцистичному й офіційно-діловому стилям. І чим більше входить якась галузь діяльності у сферу міжнародного співробітництва, тим ширші і триваліші зв'язки в цій галузі, а лексика й термінологія її стає доступнішою для поглинання іншомовних номінативних одиниць. Унаслідок виникнення нових галузей діяльності, порівняно з минулим сторіччям, або через необхідність заповнення відповідних лакун у формуванні окремих стилів і підстилів, постає проблема використання питомих або запозичених мовних засобів, у розв'язанні якої беруть участь і ресурси авторитетних мов. Впливи англійської мови та самі запозичення-англіцизми в українській мові вже привертали увагу мовознавців, однак за об'єкт дослідження ще не вибирали категорію фемінітивності попри те, що до української мови влилося найбільше англійських запозичень, які стосуються саме людини та пов'язаних із нею та з її діяльністю понять.

Оскільки в межах фемінізації найбільшою продуктивністю характеризується суфіксальна деривація іменників жіночого роду, то мовознавці виділяють окремо суфіксальну фемінізацію, або моцію як творення

чи актуалізацію іменників жіночого роду, похідних від іменників чоловічого роду, для позначення особи жіночої статі переважно за родом занять чи соціальним станом, рідко за місцем проживання, етнічною належністю та іншими ознаками [Тараненко, 2015, с. 68]. Рушійними факторами, що призвели до активізації процесів словотворення в українській мові, були як процеси неологізації та актуалізації відомих понять шляхом включення жінок до різних сфер діяльності, так і зростання в українському суспільстві феміністських ідей, спрямованих на подолання мовної дискримінації жінок [Тараненко, 2015, с. 68–69]. А результатом цих процесів стало численне зростання найменувань жіночого роду, співвідносних із найменуваннями чоловічого роду, що репрезентують жінку в сучасному українському суспільстві та відображають її в мовній картині світу.

З кінця ХХ сторіччя і на даний час іншомовні слова активно включаються в лексичну систему української мови, особливо з англійської, як безпосередньо, так і через інші мови в якості посередників. Англійська мова здобуває статус всесвітньої мови, і її позиція як мови міжнародного спілкування прогнозується зберігатися щонайменше наступні 50 років [Селігей, 2023, с. 256]. За останні тридцять років до українського лексикону ввійшло багато англіцизмів, що стосуються комп'ютерної та обчислювальної технологій, економіки, політики, спорту, мистецтва та культури, міжнародного співробітництва. Англіцизми проникали до української мови безпосередньо, способами часткового або повного калькування. У межах таких запозичень є різні за значенням слова, зокрема й найменування осіб за різними ознаками. Англійська мовна картина світу накладалася комплексно на ту чи ту сферу діяльності, тому й маємо сукупність різних уявлень та понять. На базі запозичених елементів у сучасній українській мові можуть формуватися нові лексичні одиниці, а скалькована твірنا база може розширювати свій словотвірний потенціал і ставати основою для низки багатьох нових номінацій. Це особливо стосується найменувань осіб за професійною діяльністю. У рамках практично кожної сфери від різних

запозичень-англіцизмів виникають найменувань осіб чоловічого роду, а від останніх одночасно чи згодом утворюються відповідними жіночого роду.

Найпотужніший вплив англійської мови на українську простежено у сфері комп'ютерних та обчислювальних технологій. Під впливом авторитетних американських учених у галузі кібернетичних досліджень на основі англійської мови сформувалася термінологія інформатики й обчислювальної техніки, яку й перейняла українська мова безпосередньо або внаслідок калькування [Стишов, 2012, с. 255]. У цій галузі з'явилося небагато нових назв осіб шляхом часткового (*програміст*) або повного (*користувач*) калькування, а також виникли маскулінативи від запозичених слів із англійської мови (*інтернетник, комп'ютерник, мультимедійник*). Практично від усіх таких маскулінативів можуть утворюватися співвідносні назви жіночого роду, що виражають неологічні процеси в сучасній українській мові та наповнюють її мовну картину світу новими професійними термінами.

Значно розвинулася під впливом англійських запозичень економічна лексика української мови. У зв'язку з поступовим переходом української економіки до ринкових відносин та конкуренції в загальнонародній мові поширилася численна кількість нових термінів, серед яких є багато запозичень із англійської мови [Стишов, 2012, с. 255]. Англіцизми й американізми відбивають тенденцію до європеїзації, інтернаціоналізації економічної лексики, яка стимульована прямими й безпосередніми контактами з іноземними партнерами [Стишов, 2012, с. 256]. У цій галузі виникли і чимало нових назв осіб за професією та фахом, у функціонуванні яких засвідчено кореляцію чоловічого й жіночого роду (*дилер – дилерка, ріелтор – ріелторка, провайдер – провайдерка* та ін.).

Соціальна сфера так само потрапила під значний вплив англійської мови. Це пов'язано з виникненням нових соціальних об'єднань, неформальних течій, угруповань та їхніх представників, сформованих у Європі чи в Америці (*байкар, рокер* та ін.) [Стишов, 2012, с. 258]. До соціальної лексики для

позначення міжлюдських відносин із англійської мови ввійшли слова *бой-френд* «друг, коханий; чоловік або парубок, із яким зустрічається жінка чи дівчина переважно без планів на створення сім'ї», *герл-френд* «подруга, кохана; жінка або дівчина, з якою зустрічаються чоловік або парубок переважно без планів на створення сім'ї» [Стишов, 2012, с. 259].

У спортивній галузі сьогодні також переважає англійська лексика і термінологія. Це стосується створення нових спортивних реалій і понять, що раніше не використовувалися чи були невідомі з різних причин [Стишов, 2012, с. 259]. До таких спортивних термінів належать номінації для позначення нових видів спорту, що активно поширюються в Україні і від яких швидко утворюються назви різних спортсменів (*кікбоксер, могуліст, серфінгіст, фристайліст* та ін.).

Зайнятість жінок у таких видах спорту зумовлює творення та функціонування відповідних іменників жіночого роду (*кікбоксерка, могулістка, серфінгістка, фристайлістка* та ін.).

Швидко розбудовується під впливом англійської мови на сучасному етапі і сфера мистецтва та культури. У загальнонародній мові побутують запозичення на позначення різноманітних мистецьких і культурних реалій і понять, зокрема назви нових течій (*арт-культура, поп-культура* тощо), розважальних заходів (*ток-шоу, стриптиз* тощо), напрямів і стилів (*кантрі, степ* тощо) [Стишов, 2012, с. 262]. Активними стали в мовній практиці слова для позначення осіб, пов'язаних із мистецтвом та культурою (*ноумен, репер, супермодель, топ-модель* та ін.).

Отже, з кінця ХХ ст. і дотепер кількість запозичень із англійської мови поступово нарощувалася в лексиці української мови й далі продовжує збагачуватися в ній інтенсивними та швидкими темпами. Цьому сприяє міжнародний статус англійської мови, а також контактування України з розвинутими країнами світу, де провідною є англійська мова. Запозичення англійського чи американського походження швидко поширюються в різних

сферах людської діяльності, а особливо в професійній і фаховій, що спричиняє формування необхідних найменувань осіб за професією і кваліфікацією та наповнення української мовної картини світу тими поняттями, які відповідали б новим викликам сучасного суспільства загалом. Перспективу наступних досліджень англіцизмів у лексиконі української мови має скласти вивчення їхнього місця і статусу в зіставленні з національними мовними одиницями, можливості заміни питомими елементами задля питомого розвитку власне української лексичної та словотвірної системи.

Певні процеси відбуваються в англійській мові, де також спостерігається еволюція мовного виразу стосовно соціальних ролей та статусу жінок.

З початку XIX століття, жінки у Великобританії та США активно почали вимагати рівних прав та можливостей у сферах освіти та професійного розвитку, рівних тим, які мали чоловіки. Із часом, образ жінки, традиційно асоційований із ролями дружини, матері та опікунки домашнього вогнища, еволюціонував до більш самодостатньої і незалежної особистості, спроможної досягти особистого щастя та успіху без чоловіка.

Сучасний фемінізм, який первісно зосереджувався на гендерній рівності та правах жінок, з часом розширив свій фокус на протидію усім формам утисків. Як зазначає професорка Леслі Гейвуд з Бінгемтонського університету, фемінізм поділяється на кілька хвиль, кожна з яких визначається окремими цілями та часовими рамками. Перша хвиля, що розпочалася у середині 1800-х і тривала до 1920 року, була спрямована на досягнення виборчих прав жінок. Друга хвиля, що почалася у 1960-х і закінчилася на початку 1980-х, зосереджувалася на рівноправності жінок у ширшому сенсі, включаючи економічні та соціальні аспекти. Третя хвиля фемінізму, що розпочалася у 1990-х, характеризується широким спектром питань (стать, раса, клас, релігія) [Гейвуд, 2012].

Н. Соколова в своїй дисертаційній роботі детально аналізує мовні аспекти хвиль фемінізму [Соколова, 2007]. Перша хвиля характеризується використанням політичної та юридичної лексики для висвітлення

нерівноправного становища жінок і їхніх прагнень до політичного егалітаризму. Друга хвиля відзначена появою гендерних термінів та семантичних неологізмів у публіцистичних текстах, які відображали зміни у розумінні гендеру та дискримінації жінок. Третя хвиля продовжила ці тенденції, зосередившись на глибших феміністських проблемах та впровадженні здобутків фемінізму у всі сфери суспільного життя.

Англійська мова, насправді, піддавалася впливу феміністичних реформ, спрямованих на усунення гендерних стереотипів. Ці реформи включають в себе заміну гендерно-маркованих слів на нейтральні альтернативи, наприклад, використання займенника "they" замість "he" для посилання на особу невизначеного гендеру. Втім, деякі реформи, як зазначають Сьюзан Ерліх і Рут Кінг, стикались із труднощами, зокрема використання слова «chairperson» замість «chairman», яке не завжди було використано гендерно-нейтрально [Ерліх, Кінг, 1998, с.164-182].

Фемінізм є не одномірним чи статичним явищем, а багатогранним і динамічним, що постійно розвивається і адаптується до змін у суспільстві та культурі. Цей рух має за мету не лише боротьбу за рівноправність, але і розвиток інклюзивності та розуміння різноманітності жіночого досвіду.

Фемінізм третьої хвилі, що охоплює кінець ХХ та початок ХХІ століть, відзначається глибшим усвідомленням та практичною реалізацією досягнень феміністичного руху у різних аспектах життя. У цей період спостерігається значне збільшення вживання політичних, економічних, і гендерно-специфічних термінів у публіцистичних текстах, поряд з актуалізацією лексики у художніх творах, що відображає всі сфери жіночого буття, включаючи такі глибші питання, як деформація жіночого тіла, алкоголізм, наркоманія та інші [Соколова, 2007, с. 24].

Мерелін Фрай, американська філософка, акцентує на проблемі «позначення статі» у мові [Фрай, 1978]. Вона аргументує, що використання займенників в однині потребує визначення статі особи, що підтримує

гендерний дисбаланс у мові. Фрай вважає, що така практика використання чоловічих форм як гендерно-нейтральних відіграє ключову роль у підтримці чоловічого домінування у мові.

У відповідь на ці проблеми, феміністки ініціювали численні мовні реформи з 1970-х років. Однією з успішних реформ стало використання займенника «they» в однині як гендерно-нейтральної альтернативи «he» [Ерліх, Кінг, 1998, с. 164–179]. Проте, інші реформи, такі як заміна «chairman» на «chairperson», стикалися з труднощами, оскільки «chairperson» часто використовувався для жінок на посаді, тоді як чоловіків продовжували називати «chairman».

В англійській мові існує обмежена кількість форм для створення жіночих рідних форм, наприклад, суфікс *-ess* (*poetess*, *actress*, *hostess*), а також аналітичні прийоми, як додавання гендерних маркерів до гендерно нейтральних слів (*woman writer*), та суплетивізм (*woman – man*, *queen – king*) [Ерліх, Кінг, 1998, с.164-182].

Такі процеси відображають важливість мовної реформи у боротьбі з гендерною дискримінацією та сексизмом, прагнучи до рівності та інклюзивності в мовному вираженні. Вони також свідчать про розвиток феміністичного руху, який переосмислює та розширює свої підходи до гендерної рівності та соціальної справедливості.

В англійській мові основним способом утворення жіночих форм слів є використання суфікса *-ess*, проте його застосування не є універсальним. Прикладами такого вживання є слова *poetess* (*поетеса*), *actress* (*актриса*), *waitress* (*офіціантка*), *hostess* (*хостес*), *stewardess* (*стюардеса*). Водночас, в англійській мові існує практика додавання статево-нейтрального артикля «the» перед назвами професій, що виконуються жінками, наприклад *the Minister*.

Щодо формування фемінітивів, у англійській мові це також досягається шляхом заміни або додавання суфіксів до чоловічих найменувань або заміною іменників, які прямо вказують на чоловічу стать, на відповідники жіночого

роду. Приклади включають слова *hero* (герой) і *heroine* (героїня), *astronaut* (астронавт) і *astronette* (жінка-астронавт), *salesman* (продавець) і *saleswoman* (продавчиня), *landlord* (орендодавець) і *landlady* (домовласниця).

Також використовуються аналітичні методи, такі як додавання гендерних маркерів (*male, female, man, woman, boy, girl*) до гендерно нейтральних слів для створення виразів, як *woman writer*, а також суплетивізм, який включає використання різних словесних основ для чоловічих і жіночих форм, як у прикладах *woman* і *man, queen* і *king*.

Такі мовні стратегії в англійській мові відображають прагнення до більшої гендерної рівності та інклюзивності, демонструючи важливість мови у формуванні соціальних уявлень про гендер.

Отже, в українській мові фемінітиви традиційно формуються за допомогою суфіксів, які додаються до чоловічих найменувань. Наприклад, до чоловічих назв професій можна додати суфікс *-ка* (*писар-писарка*), або змінити кінцівку слова (*лікар-лікарка*). В англійській мові використовують суфікс *-ess* для створення жіночих форм від чоловічих професійних назв (*actor-actress*), але цей спосіб вважається застарілим і не завжди є відповідність між чоловічою і жіночою формами (*steward-stewardess*). Замість цього в англійській мові часто використовують гендерно-нейтральні назви професій (*teacher, doctor*) без зазначення статі, або додають слова *woman/man* перед назвою професії для уточнення гендеру (*woman doctor*).

Українська мова має багату систему фемінітивів, яка дозволяє створювати жіночі форми для більшості чоловічих найменувань. В той же час, англійська мова має менше словотвірних можливостей для створення жіночих форм, але вона розвиває стратегії нейтралізації гендеру у професійних назвах, що відображає сучасні тенденції до гендерної рівності.

3.2. Гендерологічний підхід до вивчення найменувань жінок

Гендерна лінгвістика, розвиваючись на перехресті мовознавства та гендерних досліджень, включає взаємодію з соціологією, політологією, а також соціо- та психолінгвістикою. Ця дисципліна зосереджена на вивченні мови та мовленнєвої поведінки через призму гендерології, розглядаючи, зокрема, стереотипні уявлення про чоловічі та жіночі риси, вплив гендерної приналежності на мовлення індивідів, а також репрезентацію гендеру в мовній системі [Чуєшкова, 2018, с. 81–84.].

Сучасна гендерна лінгвістика зосереджує свою увагу на аналізі всіх проявів гендеру як історично сформованої форми досвіду, включно з мовленням як вербальним, так і невербальним. Концепції маскулінності та фемінності, з одного боку, вважаються універсальними людськими категоріями, але з іншого - вони мають конкретну національно-культурну специфіку. Визначення цієї специфіки є ключовим завданням гендерної лінгвістики, особливо в контексті українського мовознавства.

В Україні, гендерна лінгвістика розвивається від узагальнення західного досвіду у цій галузі до формування власної теорії, що враховує історико-культурні, економічні, політичні та соціально-правові особливості українського контексту. Останнім часом вітчизняні лінгвісти звертають пильну увагу на гендерні аспекти мови, що відображається у роботах україністів, славістів, романістів та інших.

Особливо важливим в цьому питанні є підручник «Гендер для медій» (ред. М. Маєрчик та ін.), в якому розглядаються проблеми мовного андроцентризму, мовного сексизму, зокрема, зосередження на вияві владних відносин через мову та шляхи подолання цього явища. Автор О. Синчак надає рекомендації щодо гендерно паритетного мовлення у медіа, враховуючи європейські стандарти, які вимагають від ЗМІ використання гендерно нейтральної мови [Синчак, 2011].

У цьому контексті важливим стає розробка чітких критеріїв визначення гендерно некоректних виразів та включення гендерної перспективи в

національну лінгвокультуру. Розробка теорії, що враховує специфіку мовних систем і відображає соціально значущі відносини між чоловіками та жінками, є необхідним кроком для подальшого розвитку українського суспільства у напрямку гендерної рівності та інклюзивності.

Однак, ця теорія була переосмислена з дослідженням мов, в яких відсутня категорія граматичного роду. Це відкриття засвідчило, що граматичний рід не завжди безпосередньо відображає біологічний гендер і що вплив гендеру на мову є більш складним та багатограним. На сучасному етапі визнається, що гендерна категорія може впливати на сприйняття та використання мовних одиниць, надаючи їм додаткового семантичного та культурного виміру.

Завдання гендерної лінгвістики полягає в дослідженні цих взаємозв'язків і впливів, а також у розробці теорій та підходів, які б дозволили краще розуміти та аналізувати гендерні аспекти мови, як в Україні, так і в глобальному контексті. Сюди відноситься аналіз гендерно маркованих мовних структур, стереотипів, та гендерної асиметрії в мовленні, з метою просування більшої гендерної рівності та інклюзивності в мовному вираженні та спілкуванні.

Автори монографії «Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика» зазначають, що гендерна проблематика в лінгвістиці України охоплює широкий спектр питань, починаючи від загальних проблем теорії лінгвогендерології до конкретних аспектів, як-от феміністський та маскулінний лексикон, словотвірні механізми гендерно маркованих значень, лексико-граматичну категорію роду, а також відмінності в «письмі» чоловічому та жіночому [Космеда, 2014]

Особливу увагу в цій дисципліні приділяють дослідженню маскулінних і фемінних дискурсів, аналізуючи, як гендер впливає на спосіб вираження та сприйняття інформації. Також важливими є комунікативні аспекти гендерної лінгвістики, включаючи гендерно марковані стратегії та тактики спілкування. Це дозволяє зрозуміти, як гендер впливає на міжособистісне спілкування та мовленнєву поведінку людей.

Крім цього, гендер відіграє значну роль у моделюванні мовленнєвих жанрів, де різні гендерні ідентичності можуть впливати на стиль та структуру мовлення. Гендерна психолінгвістика вивчає, як гендерні розбіжності впливають на мовленнєве сприйняття та обробку інформації.

Існує галузь лінгвістики, відома як гендерна лінгвоконцептологія, яка досліджує, як гендер впливає на формування та використання мовних концептів. Теорія мовної особистості через гендерну призму дозволяє розуміти, як гендер впливає на мовленнєві особливості окремої особи.

Перелічені вище аспекти гендерної лінгвістики сприяють глибокому розумінню впливу гендеру на мову та спілкування, враховуючи як загальнолюдські універсалії, так і специфіку національно-культурного контексту. Так, наприклад, в англійській мові прийнято використання гендерно-нейтральної лексики замість гендерно-маркованої: *administrator* або *assistant* (для жінок та чоловіків); (*for both genders*), *author* (*not authoress*), *manager* (*not manageress*), *mayor* (*not mayoress*), *nurse* (для обох статей), *police officer* (не вживають *поліцейський/поліцейська*, якщо *стать офіцера не має значення*) [Миронова, 2004, с.; 56].

Англійська мова має тенденцію до політичної коректності та використання гендерно нейтральних слів. Така тенденція випливає з ідеології рівності, що домінує в англійськомовних країнах, та прагненні до зменшення гендерної маркованості у мовному вираженні. Ідеологічні та моральні переконання цих суспільств стали основою для розвитку мовної політики в цих країнах [Хелінг, 2000, с. 76].

Фемінітиви в англійській мові використовуються нерегулярно і часто залежать від індивідуальних переваг мовців, а не від чітких мовних норм. Слова формуються більше на основі інтуїції мовця та сприйняття благозвучності, а не через послідовне застосування словотворчих правил [Варикаша, 2008, с. 83]. У XXI столітті особливо помітною стала тенденція до створення неологізмів,

що відображають соціальні реалії, і відображають психологічні особливості та сферу діяльності людини.

Такі новостворені фемінітиви не лише служать для найменування, але й репрезентують певні аспекти світовідчуття та самоідентифікації особистості. Варто відзначити, що більшість цих фемінітивів виникають як похідні від чоловічих номінацій.

На основі викладеного матеріалу можна зробити висновок, що гендерна лінгвістика, яка об'єднує мовознавство та гендерні дослідження, грає ключову роль у розумінні впливу гендеру на мову та мовленнєву поведінку. Це дозволяє аналізувати гендерні стереотипи, мовні структури та відносини, сприяючи гендерній рівності та інклюзивності в мові. Особливе значення має дослідження гендерної асиметрії, стереотипів у мовленні та впливу гендеру на мовленнєву поведінку, що відображає суспільні тенденції та ідеологічні зміни. В Україні, гендерна лінгвістика активно розвивається, використовуючи досвід західних країн для формування власної теоретичної бази, яка враховує національно-культурні особливості.

Висновки до III розділу

Третій розділ магістерської роботи, присвячений соціолінгвістичній оцінці загальних назв жінок у контексті української та англійської мов. Соціолінгвістика як наукова дисципліна об'єднує лінгвістичні та соціологічні підходи для аналізу мовних явищ, особливо вивчення взаємодії між мовою та соціальним контекстом. Значний внесок у розвиток соціолінгвістики зробили науковці з різних країн, у тому числі українські мовознавці.

У розділі аналізується історичний розвиток і соціальний контекст фемінітивів та показано, як ці назви еволюціонували залежно від соціальних ролей та статусу жінок у різні історичні періоди, починаючи від князівських часів до сучасності. Особлива увага приділяється сучасному періоду, де фемінітиви відображають зміни у статусі жінок і їхню незалежність.

Також обговорюється вплив англійської мови на українську лексику, включаючи англіцизми та американізми, які активно проникають в український мовний простір, особливо у професійній та фаховій лексиці. Важливість вивчення англіцизмів і їх впливу на категорію фемінітивів в українській мові підкреслюється як ключова тема для подальших досліджень.

У розділі 3.2. акцентується увага на гендерологічному підході до вивчення найменувань жінок у рамках гендерної лінгвістики. Гендерна лінгвістика являє собою міждисциплінарну галузь, яка поєднує елементи мовознавства, соціології, психолінгвістики та політології, аналізуючи мову та мовленнєву поведінку через призму гендеру.

Гендерна лінгвістика в Україні активно розвивається, інтегруючи західний досвід та адаптуючи його до власних культурно-історичних та соціальних контекстів. Важливим аспектом є розробка теорій та концепцій, які враховують гендерні особливості в українському мовознавстві, зокрема через аналіз гендерних аспектів української мови. Особлива увага в гендерній лінгвістиці приділяється проблемам мовного андроцентризму і мовного сексизму. Наприклад, підручник «Гендер для медій» розглядає мовленнєві практики, які

відображають владні відносини через мову, та пропонує шляхи подолання цих явищ. Гендерно паритетне мовлення у медіа також висвітлюється як важливий напрямок, що відповідає європейським стандартам.

Ключовим завданням гендерної лінгвістики є дослідження гендерної асиметрії та її відображення в мові. Це включає аналіз гендерно маркованих мовних структур та стереотипів у мовленні, що сприяє глибшому розумінню взаємозв'язків між мовою та гендером. Такі дослідження важливі для закріплення гендерної рівності та інклюзивності в мові та спілкуванні.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Магістерська робота «Вираження категорії фемінітивності в українській та англійській мовах: лінгвістичний та лінгвогендерологічний аспекти» представляє комплексне дослідження фемінітивності, відображаючи як історичну динаміку, так і сучасні тенденції в мовному вираженні гендеру. Робота вивчає категорії фемінітивності, розкриваючи її значення та вплив у різних лінгвістичних та соціальних контекстах.

Дослідження підкреслює, що фемінітивність в мові є не просто граматичною чи лексичною категорією, але й важливим маркером гендерних відносин у суспільстві. Це особливо помітно в контексті української мови, де фемінітиви історично використовувалися для підкреслення соціальних ролей та статусів жінок. Аналіз історичного розвитку фемінітивів в українській мові відображає не тільки лінгвістичні, але й культурні зміни, що відбулися в суспільстві.

В англійській мові, як показує дослідження, існує тенденція до меншої граматичної гендерної маркованості та більшого використання гендерно-нейтральних форм у професійних назвах. Це свідчить про різні підходи до відображення гендеру в мові, що відбивається у суспільних нормах і цінностях. Водночас в українській мові спостерігається відродження та зростання кількості фемінітивів, що є свідченням глибинних соціальних змін та активного відновлення національної ідентичності.

Науковий аналіз вивчення фемінітивів у контексті української мови та їх порівняння з англійською мовою відкриває нові перспективи для розуміння гендерних процесів у суспільстві. Історична актуальність фемінітивів, їхня різноманітність і підходи до визначення в українській мові набувають особливого значення в контексті зростання ролі жінок у різних сферах життя. Відновлення інтересу до фемінітивів в українській мові після здобуття Україною незалежності не тільки відображає відродження національної

свідомості, а й гендерної рівності, що є відображенням глибоких соціальних змін.

Українські фемінітиви, будучи не просто мовними одиницями, а відображенням соціальних реалій, відіграють важливу роль у формуванні гендерної свідомості. Вони є індикаторами соціальних змін, що свідчить про зміщення фокусу суспільства на питання гендерної рівності. З іншого боку, в англійській мові, де граматичний гендер відсутній, спостерігається тенденція до використання гендерно-нейтральної мови, що відображає сучасні глобальні прагнення до інклюзивності та рівності.

Особливу увагу в гендерній лінгвістиці приділяється аналізу мовного андроцентризму та сексизму, що важливо для розуміння владних відносин через мову. Українська гендерна лінгвістика, яка поєднує елементи мовознавства з соціологією, психолінгвістикою та політологією, сприяє глибшому розумінню взаємозв'язків між мовою та гендером, підкреслюючи важливість гендерної рівності та інклюзивності в мові та спілкуванні.

Аналіз фемінітивності в українській мові є багатограним і охоплює аспекти історичного розвитку, семантичної структури, словотворення, лексикографії та антропології. Вивчення гендерно маркованих мовних структур, стереотипів та гендерної асиметрії в мовленні відкриває широкі можливості для аналізу суспільних тенденцій та ідеологічних змін. Ці дослідження не тільки сприяють розвитку українського суспільства у напрямку гендерної рівності, але й вносять важливий внесок у глобальні дискусії щодо гендерної рівності та інклюзивності.

Методологія вивчення фемінітивності, що включає теоретичні, емпіричні та міждисциплінарні підходи, дає змогу детально розглянути як мовні, так і широкі соціокультурні аспекти. Важливим є аналіз фемінітивів у сучасному дискурсі, що вимагає врахування мовних контекстів та соціальних факторів, які впливають на їх утворення та використання. Такий комплексний підхід

дозволяє зрозуміти роль фемінітивів в мові та їх вплив на формування гендерних уявлень у суспільстві.

У третьому розділі роботи розглядається соціолінгвістична перспектива, яка дозволяє зрозуміти, як мова відображає гендерні відносини у суспільстві. Через аналіз мовного вираження гендеру в українській та англійській мовах можна прослідкувати зміни в соціальних ролях та очікуваннях, пов'язаних із гендером.

Загалом, дослідження фемінітивів у магістерській роботі відкриває нові горизонти для розуміння взаємодії мови, культури та гендеру. Зосередження уваги на гендерних та феміністичних перспективах в мові сприяє подальшому розвитку гендерної рівності та інклюзивності у суспільстві. Особлива увага в цьому контексті приділяється не тільки мовознавству, але й суміжним галузям знань, що робить це дослідження міждисциплінарним та актуальним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архангельська А. М. *Femina cognita*. Українська жінка у слові й словнику. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 440 с.
2. Бернацька С. М. Концепт становлення фемінітивів як складова національної мовної картини світу: *матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Українська мова, культура та міжетнічна комунікація у глобалізованому світі»* (9 лютого 2022 р.). Київ, 2022. С. 30–33.
3. Бондаренко К. Співвідношення сленгової лексики української та англійської мов: лексикографічний та перекладацький аспекти. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*: зб. наук. праць. Вип. 81(4). С.141–146.
4. Брицин В.М. Соціолінгвістика. Українська мова. Енциклопедія. Вид. 3-тє, зі змінами і доп. Київ, 2007. С. 654.
5. Брус М. П. Діахронний і синхронний аспекти вивчення фемінітивів української мови. *Ucrainica IX. Současná ukrajinistika: problémy jazyka, literatury a kultury. sborník příspěvků*. Olomouc, 2020. С. 23–28.
6. Брус М. П. Процеси інтенсифікації та екстенсифікації в історії фемінітивів української мови. XI Оломоуцький симпозиум україністів «Україністика в новому тисячолітті: проблеми мови, літератури і культури»: матеріали Міжнародної наукової конференції (2 грудня 2022 р.). Оломоуць: Університет Палацького в Оломоуці, 2022.
7. Брус М. П. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування. Івано-Франківськ: Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. Ч. 1. 440; Ч. 2. 640.
8. Варикаша М. Гендерний дискурс: семіотичні аспекти. *Слово і час*. Київ, 2008. № 7. С. 83–89.
9. Єфімов Л. П., Ясінецька О.А. Стилїстика англійської мови і дискурсивний аналіз: навч.-метод. посіб. Вінниця: Нова книга, 2015. 240 с.
10. Загнітко А. П. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця: ТВОРИ, 2020. 920 с.

11. Зацний Ю. А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2015. 430 с.
12. Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П., Клименко Н. Ф., Критська В. І., Пуздирєва Т. К., Романюк Ю. В. Вплив суспільних змін на розвиток української мови : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 444 с.
13. Карпіловська Є. А. Нова Україна в словотвірній номінації: зміни у мовному «кресленні» світу. Відображення історії та культури народу в словотворенні : доповіді XII Міжнародної наукової конференції Комісії зі слов'янського словотворення / упорядк. та наук. редак. Н. Ф. Клименко і Є. А. Карпіловської. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. С. 91–109.
14. Кислюк Л. Нові тенденції у творенні іменників – назв осіб сучасної української мови. Актуальні проблеми українського словотвору / за ред. В. Грещука. Івано-Франківськ : Видавництво «Плай», 2002. С. 217–225.
15. Кислюк Л. П. Сучасна українська словотвірна номінація: ресурси та тенденції розвитку. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 424 с.
16. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2008. 336 с.
17. Клименко О.Л. Поповнення словникового складу англійської мови з нелітературних підсистем: автореф. дис... канд. філол. наук. Харків, 2017. 20 с.
18. Ковалик І. Вчення про словотвір. Вибрані праці. Ч. І. / упоряд. В. Грещук. Івано-Франківськ – Львів : Видавництво «Місто НВ», 2007. 402 с.
19. Ковалик І. І. Словотворчий розряд суфіксальних загальних назв живих істот жіночої статі у східнослов'янських мовах у порівнянні з іншими слов'янськими мовами. Питання українського мовознавства. Львів : Видавництво Львівського університету, 1962. Кн. 5. С. 3–34.
20. Космеда Т. А. Фемінізація сучасної української мови: актуалізація лексико-словотвірного класу слів – назв осіб жіночої статі. Дещо про практику їхнього лексикографування. Космеда, Т. А. (Ред). Гендерна лінгвістика

в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика. Дрогобич: Коло, 2014. С. 161–173.

21. Кузьменко Ю. І. Які перспективи мають фемінітиви в сучасній українській мові? *Мовні і концептуальні картини світу*. Випуск 2 (62) 2018, С. 127-137.

22. Лисиченко Л. А. Ці невичерпні глибини мови: монографія. Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, 2011. 305 с.

23. Миронова Н. Гендер у лінгвістиці. Чоловіча і жіноча мова. Актуальні проблеми слов'янської філології : міжвуз. зб. наук. ст. / редкол.: В. О. Соболю та ін. Київ: Знання України, 2004. 521 с.

24. Нелюба А. Словотвірні інновації в соціальних зрушеннях і коригування дериваційної теорії: вибрані праці. Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2023. 136 с.

25. Нелюба А. М. Жінки. Гендер. Словотвір. Збірник Харківського історико-філологічного товариства. Харків, 2011. Т. 14. (Нова серія). С. 189–204.

26. Нелюба А. Інвентаризація й кодифікація української морфемно-словотвірної термінології. На сторожі слова : збірник наукових праць на пошану професора Василя Грещука. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2019. С. 244–252.

27. Німчук В. В.: «Лексис» Лаврентія Зизанія – перший український друкований словник. *Пам'ятки української мови XVI–XVII ст.* Серія наукової літератури. Київ 1964. С. 7–23.

28. Попова Н.О. Лексико-семантичні групи новітніх англомовних запозичень в українській мові (90-і рр. XX ст. – початок XXI ст.). Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. Серія філологія. Харків, 2014. № 607. С. 248–251.

29. Синчак О. П. Прагмариторичні та когнітивно-семантичні особливості автобіографічного жіночого дискурсу (на матеріалі англійської,

польської і української мов) : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15. Львів, 2011. 181 с.

30. Селігей П. О. Англійська мова: три сценарії майбутнього. Українська мова у 2222 році: Вступ до лінгвофутурології. Київ: Академперіодика, 2023. С. 251–260.

31. Соколова Н. В. Вербалізація концептосфери “фемінізм” в американському жіночому дискурсі XIX-XX ст. : автореф. дис. на здобуття канд. філологічних наук дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.04. Одеса, 2007. 24 с.

32. Ставицька Л. О. Гендер: мова, свідомість, комунікація. Київ: Видавництво ТОВ «КММ», 2015. 440 с.

33. Стишов О. А. Номінації осіб у сучасній українській мові (на матеріалі дискурсу ЗМІ). Мовознавство. 2012. № 6. С. 23–37.

34. Стишов О. А. Українська лексика кінця XX століття (на матеріалі мови засобів масової інформації). 2-ге видання. Київ : Видавництво «Пугач», 2005. 388 с.

35. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 рр.

36. Сукаленко Т. М. Метафоричне вираження концепту ЖІНКА в українській мові: монографія. К., Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. 240 с.

37. Сукаленко Т. Типізовані образні парадигми словесного втілення концепту жінка в українській мові. Українська мова. 2010. № 3. С. 81–98.

38. Тараненко О. О. Актуалізовані моделі в системі словотворення сучасної української мови (кінець XX – XXI ст.). Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. 246 с.

39. Тараненко О. О. Формування нової системи соціальних цінностей і пріоритетів українського суспільства (на матеріалах української мови кінця XX – початку XXI ст.). Мовознавство. 2014. № 5. С. 14–34.

40. Тарас В. Чи є фемінітиви в англійській мові [Електронний ресурс]: стаття. Режим доступу: <https://4vlada.com/chy-ye-feminityvy-v-anglijskij-movi>

41. Тищенко К. Метатеорія мовознавства. Київ: Основи, 2000. 350 с.

42. Українська мова: Енциклопедія / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститут української мови; редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
43. Федорець С. А. Англійські англіцизми в мові сучасної української реклами : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01. Харків: Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г.Г. Сковороди, 2015. 20 с.
44. Чуєшкова О. Термінологія гендерної лінгвістики як система / Оксана Чуєшкова. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2018. № 890. С. 81–84.].
45. Ehrlich, S. & King, R. Gender-based language reform and social construction of meaning. In: Cameron, D. (Ed.), *The feminist critique of language: A reader*. (2. ed.). London: Routledge. 1998. pp. 164-182
46. Fromkin V., Rodman R., Hyams N. (1974) *An Introduction to Language*. Harcourt Brace College Publishers, p. 447.
47. Helling er M. Feministische Sprachpolitik und politische Korrektheit - der Diskurs der Verzerrung. Die deutsche Sprache zur Jahrtausendwende. Sprachkultur oder Sprachverfall? / Hrsg. von Karin M. Eichhoff-Cyrus und Rudolf Hoberg. Mannheim, Leipzig, Wien, Zurich, 2000. 214 s.
48. Heywood, L. (2012). Third-wave feminism, the global economy, and women's surfing: sport as stealth feminism in girls' surf culture. In *Next wave cultures* (pp. 63-82). Routledge.
49. Lin Farley, *Sexual Shakedown: The Sexual Harassment of Women on the Job* (New York: Warner Books, 1980), pp. 11-17, 30-37, 49-68.
50. Miller C., Swift K. (1980) *The Handbook of Nonsexist Writing*. Garden City, New York: Doubleday, p. 15.